

A rab (60*50 cm)

Várj reám

Előadó: Darvas Iván

Szövegírók: Konsztantyin Szimonov

Várj reám, s én megjövök, hogyha vársz nagyon!
Várj reám, ha sárga köd őszi búja nyom!
Várj, ha havat hord a szél, várj, ha tűz a nap!
Várj, ha nem is jön levél innen néhanap!
Várj, ha nem vár senkit ott haza senki már,
És ha unszol bárki is, hogy nem kell várni már!

Várj reám, s én megjövök, fordulj mástól el,
Bárhogy súgja ösztönöd, hogy feledni kell...
Ha lemondtak rólam már lányom és apám,
S jóbarát már egy sem vár, te gondolj néha rám!

Borral búsul a pohár, s könnyet ejt szemük,
Várj te változatlanul, s ne igyál velük!

Várj reám, óh átkelek minden vészen én!
Aki nem várt, majd rámnevet: szerencsés legény!
Nem tudhatja senki sem, csak mi ketten azt,
Hogy te voltál ott énvelem, hol halál maraszt.
S te mentettél meg. És hogy? Egyszerű titok:
Várni tudtál rám, ahogy senki sem tudott.

Lá-lá-lá-lá, lá-lá-lá...

Te mentettél meg. És hogy? Egyszerű titok:
Várni tudtál rám, ahogy senki sem tudott.

<http://www.zeneszoveg.hu/dalszoveg/32710/darvas-ivan/varj-ream-zeneszoveg.html>

*

Darvas Iván: Lábjegyzetek

Volt közöttünk egy (amúgy meglehetősen szerény műveltségű) idősebb bányász (cukorbeteg, szívbeteg), aki különleges jósképességekkel rendelkezett. Nem tenyérből jósolt, csak úgy, megfogta az illető mindkét kezét, mélyen a szemébe nézett, majd rövid szünet után halkán kijelentette: - Megcsal az asszony! – Vagy: - Nemsokára átszállítanak valahová. – Vagy: Jó hírt kapsz hazuról! – Egyszer valaki megkérdezte tőle, mikor lesz vége a rendszernek? Hosszan hallgatott, majd kibökte: - Harmincegy év múlva. – Majdnem meglincselték. 1958-at írtunk akkor. (218. oldal)

Miután részletesen leírja hogyan szenvedett egy börtönőr miatt, aki állandóan és gonoszul szívatta, egyszerre és váratlanul megváltozik a börtönőr. Ennek közvetlen előzménye:

Tehetatlenségében addig jut, hogy a börtönőr megölését tervezi. Aztán olyan megoldáshoz folyamodik, amit pl. az agykontroll tanfolyamon tanultunk: beleélni magunkat a másik ember bőrébe, és ott cselekedni spirituálisan. Jelen esetben nem csak a bőrébe, hanem a börtönőr otthoni környezetébe, életének minden helyzetébe beleéli magát a rab.

„Azt terveztem, gondolatban majd közel férközöm hozzá, egész egyszerűen kitalálom, ki ő, (pont úgy, ahogy a színházban a szerepeimben szoktam volt dolgozni, ahogy az írói nyersanyagból kiindulva – pontról pontra haladva, mind több részletet kidolgozva – szoktam felépíteni magamban egy jellemet), úgy gondoltam, most is a szellem erejével mindjobban behálózom, és amikor már hatalmam van felette – majd elpusztítom.

Napokon keresztül reggeltől estig keményen dolgoztam. Rengeteg vázlatot alakítottam ki. Számtalan apró részletet hordtam össze magamban, de csak nem akart összeállni az egész egy egységes, élő emberré. Olyan volt, mint egy szovjet propagandadarab szereplője. Papírosízű. Hazug. Elfogult. Pedig már a régmúltjában is kajtattam. A kisgyerekkorát próbáltam magam elé idézni. Úgy képzeltem, korán árvaságra jutott, állami gondozásba került, onnan meg úgy szabadult, hogy egy szőrösszívű parasztcsalád fogadta örökbe, ahol aztán ingyen cselédnek tartották. Látni vélem, amint mostohatestvérei örökké csak gúnyolják, kihasználják kiszolgáltatottságát, visszaélnék gyengeségével. Az iskolában eleve hátrányban van a többiekkel szemben, mert tanulás helyett el kell végeznie (mostohatestvérei helyett is) az otthoni munkákat, ellátni az állatokat... satöbbi... Marhaság! Hogy oda ne rohanjak! Még mit nem! Még jó, hogy nem mindjárt Hamupipőke sorsát szánom neki! Éjfélkor tán majd megjelenik még a királyfi is az aranycipellővel, rápróbálja lábacska-jára, végül feleségül veszi, és élnek boldogan, míg meg nem halnak?!... Most mit akarok? Sajnálni vagy elpusztítani? Mi? Előlről az egészet! Nem kitalálni kell a figurát, hisz él, létezik, hanem csak követni, megfigyelni, megközelíteni, kiismerni, átvenni a ritmusát, egyé válni vele! Hosszú órákon keresztül megpróbáltam órá koncentrálni. Ebben a pillanatban vajon hol van? Hadd lám, mit csinál? Ül? Áll? Fel-alá járkál? Fekszik? ... Amint így próbáltam magam elé idézni, egyszerre csak megcsapta az orromat a szag! Igen! Ez az! Káposzta! Enyhén odakozmált káposzta szaga. Ezt éreztem, amikor utoljára itt járt... Még tegnap reggel. Szokásos kínozókörútja alkalmával ismét egyszer bejött a zárkámba, hogy kifogásoljon valamit: a szalmazsákot, a pokrócom nem volt eléggé precízen – „elválogólag” – megágyazva, ezért széthányta az egészet. A szalmazsákot, lepedőt, pokrócot a földre szórta, kezdeztem az egész műveletet előlről, Mindeközben pedig világosan éreztem, azért csináltatja velem mindezt, mert még mindig ott a lelkében a túske: olyasvalaki akadt a kezei közé, aki azt állította, hogy otthon inas (pláne „belső inas”) végzi el helyette az ágyazást! Persze, hiszi is meg nem is! – Bár ki tudja! – morfondírozhatott magában. – Elvégre színész! Mozisztár! Lehet, hogy ezek még a szocializmusban is ilyen urasan élnek? Elképzelhető? Na majd én móresre tanítom! – Az arcára volt írva minden rezdülése, világosan követhettem, amint máris újabb kitoláson törte a fejét, amikor hirtelen megcsapott a szag: az enyhén odakozmált káposzta szaga. Akkor fel se tűnt! – Ez reggelre is azt ette! – villant most át az agyamon. – Enyhén odakozmált káposztát két esetben eszik az ember reggelire. Vagy annyira kiéhezett, hogy mindegy neki, mit zabál, vagy pedig annyira szereti, hogy a vacsoráról megmaradt maradékot még másnap reggeli helyett is képes elfogyasztani... de még az is lehet – szőttem magamban tovább a mesét -, hogy annyira magára hagyatott, hogy a kutya se törődik vele otthon, még egy reggeli kávé se főz neki senki, így hát azt ette, amit még tegnaptól ott talált a konyhaasztalon! Igen, ez az! Halálos biztonsággal megéreztem, hogy nyomon vagyok! Itt van a kutya eltemetve! Látom magam előtt a konyhát. Az ócska sparherd, a kredenc, a lepattogzott zománcú lábasban a tegnapi maradék káposzta... Az emberem meg ott áll egy szál klottgatyában és ingben, visszeres lábán mamusz, borotvátlanul és álmosan. Téblábol az üres konyhában. Keresi a kávé. Nem találja. Keresi a kenyeret. Nem találja. Fázik. Ordít egy nagyot. A szomszédos szobából csak egy nyögés jelzi: „Alszom! Hagyjál békén!” És akkor leül a hokedlire, ölébe veszi a lábast, és kanalazni kezdi a tegnaptól maradt, kihűlt káposztát. Tudja, hogy balhé lesz belőle. – Hogy lehet valaki ilyen bunkó! Hallottátok? Apátok már megint tányér nélkül...! Lábasból! Hidegen! Pfuj!” satöbbi... - de nem bánja. Ha ő kel fel elsőnek, miért nincs soha odakészítve semmi? Amikor ő megy szolgálatba, az smafu? Annyit se érdemel, hogy elkészítsék a reggelijét? Jusst is lábasból eszik! Hadd lássák csak, milyen magára hagyatott, milyen érdemtelenül mellőzött ő itt ebben a nyomorult szoba-konyhás udvari lakásban!

Látom magam előtt az asszonyt. Vele egyidős, sőt tán egy-két évvel idősebb is nála. De még a valódi koránál is jóval öregebbnek tűnik. Pláne ilyenkor reggel. Valamikor régen arról ábrándozott tán, hogy úriasszony lesz majd belőle, de hát hol van az már! Végül úgy hozta a sors, hogy csak fegyőr lett a férje. Persze – nem mondom! (szokta magát vigasztalni) – talpig becsületes, sőt túlzottan is az, mások bezzeg ugye... Á, hagyjuk! Az ő ura meg még egy vacak motort se tud összehozni. Mások rég a Balatonra járnak nyaralni, ő meg még egy vacak gödi beutalót se képes kiharcolni a családjának.

Látom magam előtt a gyerekeit. A két csúnya, szemüveges lányt. Mindig fiút szeretett volna, de hát... így sikerült. Most meg már késő. Az asszonynak már nemigen lehet gyereke. Meg aztán hogyan is férnének el ebben a szoba-konyhában? Már az is gond, hogy ott alszanak mind a négyen együtt, egymás hegyén-hátán, abban a füledt, gangra nyíló udvari szobában. Soha nem lesz olyan szerencsájuk, hogy valaha is nagyobbra cseréljék a lakást, soha! Itt fog megöregedni, innen már csak talppal előre viszik ki. A lányok persze idővel kirepülnek majd – csak akadjon, aki elviszi őket! -, ők ketten meg az asszonnyal itt marják majd egymást, amíg fel nem fordulnak.

Hallom az asszony örökös zsémbelődését. A szegénységüket, egyhangú, reménytelen, kilátástalan, unalmas életüket bután felhánytorgató, igazságtalan, értelmetlen szemrehányásokat.

És akkor most itt ez a színész! Ez a mozisztár, aki otthon inast tart (ha ugyan igaz!)... Hisz ha tudnátok! Hisz ha elmondhatnám nektek! Ha nem tiltaná a szabályzat! Tátva is maradna a szátok! Ha éppenséggel úgy tartja a kedvem, hát térden csúszkál előttem! Na? Az tán semmi? Ha akarnám, azt is megparancsolhatnám neki, hogy térdepeljen oda a vécékagyló elé, és nyalja ki belőle a szart! És kinyalná! Ha én megparancsolnám neki, megtenné! Meg bizony!... Na? Ez is semmi? Nem számítottatok arra, hogy az apátok ekkora hatalommal rendelkeznek! Ugye?... Hát csak vegyétek tudomásul, még egyebet is megtehetnék, még sok minden egészen mást is megtehetnék... ha akarnék... Csak hát az ember mégsem tesz meg mindent, amit egyébként nyugodtan megtehetne, hisz a hatalmában áll... ugye? Mert hát mégis... ugye? Más bezzeg az én helyemben... Na ja! Rágondolni se jó, mikre képesek némelyek...

Éjszaka is vele álmodtam. Fájdalmasan keserű, szomorú és mégis valamiképp vigasztalóan szép álmom volt. Nem emlékeztem a részletekre, de tudtam, egészen bizonyosan tudtam, hogy aznap éjszaka ő is velem álmodott. Együtt voltunk. Összezártágunkban, egymásra utaltságunkban, nyomorúságunkban együtt forrtunk a közös gyűlöletünkből fakadt pokolian keserű lében.

Múltak a napok, a hetek, és reggeltől estig, rögeszmeszerűen örökké csak ő járt az eszemben. Ismertem már a legrejtettebb gondolatát is, ismertem vágyait, félelmeit, reményeit, nyitott könyv gyanánt olvastam a lelkében, ott állt előttem pőrén és védtelenül. Eljött a pillanat, amikor úgy éreztem, csakugyan hatalmamba kerítettem. Most ha akarnám, pusztán szellemi erőfeszítéssel akár el is pusztíthatnám.

Csak hogy az összpontosítás, a szellemi koncentráció nem egészen így működik. Ha rászánod magad egy ilyen kalandos utazásra, és nem hagyod magad eltéríteni, végig következetesen

kitartasz eredeti úti célod mellett, meglepetéssel tapasztalod majd, hogy utad végén minden megváltozik: megváltoznak a körülmények, megváltozik a meditáció tárgya, és te magad se vagy már az, aki voltál. A hetekig tartó, iszonyú erőfeszítés hevében egyszerűen elég, semmivé olvad, elporlad minden, ami ideiglenes, ami mesterséges, ami mondvacsinált, ami felesleges, ami csak kívülről rárakódott, és marad a puszta lényeg: egy ember.

Olyan, mint te. Mint akárki más. Esendő, kicsinyes, mulékony, és ugyanakkor éppen mulandósága folytán egyszeri és megismételhetetlen. Egyéniség. Csoda.

Ott ültem a klozetkagylón, bokáig leengedett nadrággal (hadd higgye, itt a pillanat, most megalázhat azzal, hogy rám nyitja a tátikát, és arra kényszerít, hogy vigyázzba vágva összepiszkítsam magam, valójában pedig csak kifogom a szelet a vitorlából, hisz órák óta így ülök már itt, minden reális indok nélkül), és órá gondoltam. Nincs az a szerelmes, aki odaadóbban, következetesebben, forróbban tudna összpontosítani a szerelmesére. De nem jött. Pedig tudtam, hogy ő van ma szolgálatban. Azt is tudtam, éreztem, akár meg is mertem volna rá esküdni, hogy most, éppen ebben a pillanatban, az ő gondolatai is az én személyem körül forognak. Egyformán vagyunk foglyai egymás gyűlöletének. Hívtam, bűvöltem, hipnotizáltam. Hiába, nem jött. Ráuntam. Fölkeltem a vécéről, rendbe hoztam az öltözékemet, éppen nekifogtam volna a napi sétámnak: négy lépés előre, 180 fokos fordulat balra, négy lépés előre, 180 fokos fordulat jobbra (hogy el ne szédüljön az ember, mindig váltani kell a fordulás irányát), újra négy lépés, 180 fok megint balra és így tovább, órák hosszat fel s alá... Nyílik a tátika.

- Jó reggelt kívánok! Örmester úr, Darvas Iván ötven...

- Jó reggelt!

Csend. (Mi a fene? Mit akar? Ez mit jelent? Nem értem!)

- Maga dohányzik?

- Igen.

- Tessék!

Letesz a tátika kis tálcájára egy doboz cigarettát és egy doboz gyufát. Becsukódik a kis ajtó. Hirtelen rádöbbenek: azért nem jött olyan sokáig, mert nem akart megzavarni vécéhasználat közben. Kivárta. Tapintatból. Kiveszek egy cigarettát, rágyújtok. A hetek óta hiányolt első slukk olyan, min egy jótékony lórúgás. Köhögni kezdek, előnti a szememet a könny.

Aztán már nyíltan, szemérmetlenül, gátlástalanul zokogok. Hosszú hetek után végre elengedem magam és sírok. Hangosan, panaszosan, fuldokolva, felszabadultan hörögve, olykor-olykor egy-egy összefüggéstelen szó is kibuggyan a számon: - Köszönöm, édes, jó istenem! Köszönöm!... Értem, igen, tudom!... Bocsáss meg!... Kérlek, bocsáss meg!... Vak voltam! ... Én nem tudtam... Köszönöm!... Köszönöm!

A bűn annyi, hogy különválasztjuk magunkat a többiektől: vannak ők, és vagyok én. Ők többnyire ilyenek-olyanok, többnyire megkülönböztethetetlenül hasonlóak, többnyire unalmasan egyformák. Én meg – lám! – egészen más vagyok. Egyedi darab. Összetéveszthetetlen. Mi dolgom velük! Éljük csak a maguk kicsinyes életét! Mi közöm hozzájuk! Én különleges státust képviselek! Senki sincs hozzám hasonló! (Na jó, mondjuk, majdnem senki.)

Így éltem eddig. Ez volt a bűnöm.

A bűnhődés meg az, ha ennek tudatára ébred az ember, és velejéig, lelke legmélyéig elszégyelli magát.

Amikor ráébred az ember, mennyi értékes idő veszett eddig kárba. Milyen feleslegesen töltötte eddigi életét. Micsoda nevetséges hívságokra pazarolta az idejét, ahelyett hogy az egyetlen igazán érdekes dologra figyelt volna: a valóságra, erre a mi meghitt kis szemétdombunkra, amely életterünk, és egyúttal az örökkévalóságból külön a mi számunkra kihasított időkeretünk is, az emberekre, akik körülvesznek, akik kortársaink, honfitársaink, sorstársaink, barátaink, ellenségeink, és akik egytől egyig mind ugyanolyan titokzatos, egyedi, visszavonhatatlan sorsú teremtmények, mint mi magunk!

Besúgók és tiszták, szolgalelkűek és hősök, smasszerok és forradalmárok, rabtartók és rabok, egyformán mind ennek a kornak vagyunk a gyermekei, mind egyformán tartozunk majd számadással, mind egyformán viselünk felelősséget ezért a rohadt századért. Mind testvérek vagyunk térben és időben. A század szült minket, de ugyanakkor minden rezzenésünkkel, legkisebb gondolatunkkal is, öntudatlanul is, mi alakítjuk a századot olyanná, amilyen.

És most kétségbeesetten sirattam, hogy ilyen későn jöttem rá minderre. Mennyi elpazarolt idő! Mennyi elvesztegetett másodperc! Mennyi kárba veszett élet!

Hol kezdődik a „mi”? Ott, ahol úgy érzi az ember, felelős a történelemért. Én mindaddig senkiért sem vállaltam felelősséget. (Még önmagamért sem. Hát még egy tágabb közösségért!) És ott, akkor (miközben szívtam a cigarettát, és potyogtak a könnyeim) éles fájdalommal hasított belém a felismerés: hisz egyedül én rajtam múlt minden! Én vagyok felelős mindazért, ami eddig történt! Hisz én magam voltam az, aki nagy műgonddal és szorgalommal egyáltalán kiástam magamnak ezt a gödröt, aztán meg ártatlan pofát vágva úgy tettem, mintha mis sem sejtve, gyanútlanul belezuhantam volna!

És azelőtt is, és azóta is minden, szó szerint minden az én felelősségemre történt! Ez a szerencsétlen, boldogtalan ember is, ez a nyomorult smasszer, ez tán nem énmiattam kínlódott itt hetekig (ugyanúgy, ahogy én őmiatta), tán nem az én egzecíroztatásom jelentett (egyébként oly egyhangú) életének egyetlen sikerélményét? S – lám! – sötét praktikáimmal most még ettől is megfosztottam őt: egyik pillanatról a másikra megsajnált, megbocsátott, kénytelen volt kibékülni velem!

Hogy kell vigyázni! Micsoda felelősség ez!

Milyen esendők is vagyunk valamennyien, a magunk nevetséges kis sérelmeivel, régről hordott

sebeinkkel, kicsinyes bosszúállásainkkal! Alapjában véve milyen nevetségesen egyformák vagyunk mind! (Magamat is beleértve: bizony, nem vagyok se jobb náluk, se rosszabb!) Az az én fene nagy „másságom” – örökös különállásom dédelgetett alapja – pillanatok alatt úgy olvadt szét, mint vaj a napon, és – miközben nyeltem a kesernyés cigarettafüstöt és könnyeimet – úgy éreztem magam, mint aki hosszú, fáradságos utazásból megtérve hazaérkezik végre.

Ugyanakkor könnyűnek, frissnek, szabadnak éreztem magam. – Szabadnak?!! – tettem fel magamnak döbbenten a kérdést. Igen. Szabadnak. Úgy éreztem, valamiképp igenis hogy olyan magától értetődően engedelmeskedjek a gyűlölet parancsának. Úgy éreztem, iszonyú nehézség árán ugyan, de sikerült megszakítanom egy mágikus kört, sikerült megszegnem az „ösztönös reflex” parancsát, hosszú, kitartó szellemi erőfeszítés árán kiszakítottam magam a „természetes”, a „magától értetődő”, a „logikus” viselkedés kényszeréből, életemben először végre egyszer csakugyan önállóan, egyedi módon, szabadon döntöttem. Megtagadtam a gonoszt. Szabad vagyok.

Két napra rá elhangzott a bűvös „szedje a cuccát!”, és a Kisfogház magánzárkájából átkerültem az ún. „Jobb Csillag”-ba. Kínzómat, ellenségemet, fogláromat, jótevőmet, testvéreimet az Úrban soha többé nem láttam. (194-202 oldal)

*

Darvas Iván:Lábjegyzetek

HANGOSKÖNYV – RÉSZLETEK

<http://data.hu/get/1979582/darvas3.mp3.html>

<http://data.hu/get/1979507/darvas2.mp3.html>

<http://data.hu/get/1979436/darvas1.mp3>.